

Zaur Ustac

Sultan Rayev
və
Azərbaycan

(YAZARLAR DƏRNƏYİ)
XLIX KİTAB

Bakı - "USTAC.AZ" nəşrləri - 2025

Tərtibçi: Zaur Ustac
“Sultan Rayev v  Azərbaycan”

Azərbaycan dilində. Bakı - “USTAC.AZ” nəşrləri - 2025, 42 səh.

Redaktor: G nnur A gayeva
Məsləhətçi: S dab  Məmmədova
Naşir: Tuncay Ő hrili

Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə

MÜSTƏQİL YAZARLAR KONFEDERASIYASI
“Yazarlar” jurnalının x susı buraxılışı (QN : 2319).
XLVIX buraxılış. Yazarlar XB N:049 (109) 03.11.2025.
Kod: 070-04-MZM-14-20-25

 Yazarlar.az, 2025.
 Ustac.az, 2025.
 Y.Oğuz, 2025.

QISA MƏLUMAT

Sultan Rayev

Qırğızıstanın xalq yazıçısı Sultan Rayev məşhur qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun tələbəsi və ardıcılı sayılır, onun xeyir-duası ilə ədəbi mühitdə parlayıb.

Hazırda Türksöyün baş katibi olan Sultan Rayev iki dəfə – 2005-2010 və 2013-2014-cü illərdə Qırğızıstan Respublikasının mədəniyyət naziri vəzifəsində çalışıb, təkcə öz ölkəsində yox, bütövlükdə türk dünyasında nüfuzlu ictimai xadimdir.

Sultan Rayev 1958-ci il iyulun 13-də Qırğızıstan Respublikasının Oş vilayətinin Coş kəndində anadan olub. Qırğızıstan Milli Universitetini jurnalistika ixtisası üzrə bitirib. 1984-1989-cu illər – “Qırğızıstan mədəniyyəti” qəzetinin müxbiri, 1989-1991 – “Əsəba” qəzetinin baş redaktor müavini, 1991-2002 – “Qırğız ruhu” qəzetinin baş redaktoru olub.

1994-cü ildə i, Kanzas Universitetinin (ABŞ) jurnalistika və ictimai Kommunikasiyalar fakültəsində təcrübə keçib. 2002-2004 – Qırğızıstan Respublikasının təhsil və mədəniyyət nazirinin müavini vəzifəsində çalışıb. S.Rayev 2002-2004-cü illərdə “Azadlıq” radiosunun siyasi şərhçisi olub.

2009-2010 – Qırğızıstan Respublikası Hökuməti yanında Mədəni İnkişaf üzrə Dövlət Agentliyinin rəhbəri.

20 may 2015-ci ildən bu günə qədər Qırğızıstan Respublikası baş nazirinin müşaviridir. 31 mart 2022-ci ildə Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatının (TÜRKSÖY) baş katibi seçilib.

Mənbə: centrasia.org

Sultan Rayev

və

Azərbaycan

“Azərbaycan böyük türk dünyasının mühərriki rolunu oynayır”.

Bunu [APA](#)-nın Moskva müxbirinə açıqlamasında Qırğızistan Prezidentinin müşaviri Sultan Rayev bildirib. Onun sözlərinə görə, Azərbaycanın Avrasiya inteqrasiya prosesinin Altay vektorunda rolu böyükdür: “Çünki Azərbaycan da digər türkdilli xalqlar kimi kökünü Altaydan götürür. Məlumdur ki, bütün türk xalqlarının kökü Altaydan gəlir. Azərbaycan isə başlanğıcını Altaydan götürən nəhəng türk dövlətidir. Hesab edirəm ki, sizin ölkəniz bu gün böyük türk dünyasının, türk mədəniyyətinin mühərriki rolunu oynayır”.

Qeyd edək ki, bu gün Rusiya Dövlət Dumasında Avrasiya inteqrasiya prosesində türk xalqlarının rolu, kökünü Altaydan götürən xalqların Rusiya mədəniyyətinə, xalqlararası münasibətlərə və dövlət siyasətinə təsiri mövzusunda dəyirmi masa keçirilib. Türkdilli dövlətlərin səfirlərinin, Dövlət Dumasının deputatlarının və tanınmış siyasi ekspertlərin iştirakı ilə keçirilən “Avrasiya inteqrasiya prosesində Altay vektoru” adlı dəyimi masada türk xalqlarının ümumilikdə inteqrasiya prosesinə təsirindən söhbət açılıb. Altay dil ailəsinə malik qohum xalqların sosial-etno mədəni əlaqələrinin Avrasiya sivil məkanında genişləndirilməsi və dərinləşdirilməsi mövzusu ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb.

Mənbə: [Apa.az](#)

TÜRKSÖY bütün türk dünyasının ortaq mədəniyyət evidir Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı (TÜRKSÖY) türk dövlətləri başda olmaqla, bütün türk dünyasının beynəlxalq səviyyəli ortaq mədəniyyət evidir. Ötən dövrdə böyük inkişaf yolu keçən TÜRKSÖY tarixi nailiyyətlərə imza atıb. Qarşıda isə bizi çətin və şərəfli vəzifələr gözləyir. Bursa şəhərinin 2022-ci ildə türk dünyasının mədəniyyət paytaxtı olması və estafeti gələn ilə Şuşa şəhərinə verməsi nəhəng mədəniyyət layihələri üçün böyük imkanlar yaradır. Hesab edirəm ki, TÜRKSÖY yeni-yeni layihələrə imza atmaqla bütün türk dünyasının ortaq etimadını bundan sonra da doğruldacaqdır.

Bu fikirləri AZƏRTAC-a açıqlamasında Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatının (TÜRKSÖY) Baş katibi **Sultan Rayev** ifadə edib. İndiyədək Şuşa şəhərinə iki dəfə səfər etdiyini bildirən, Şuşanı insanlar üçün mədəniyyət qaynağı kimi dəyərləndirən Baş katib əminliklə ifadə edib ki, bundan sonra da türk dövlətləri TÜRKSÖY ətrafında daha sıx birləşərək, ortaq mədəniyyətlərinin dünyada tanıtılması istiqamətində birgə addımlar atacaqlar.

Qeyd edək ki, Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı 1993-cü il iyulun 12-də Azərbaycan, Türkiyə, Qırğızıstan, Özbəkistan və Qazaxıstan mədəniyyət nazirlərinin Almatı şəhərində keçirilən təsis iclasında imzaladıqları saziş əsasında yaradılıb. Təşkilatın ali idarəetmə orqanı TÜRKSÖY-a üzv ölkələrin Mədəniyyət Nazirlərinin Daimi Şurasıdır. TÜRKSÖY-un mərkəzi qərargahı Ankara şəhərində yerləşir.

Mənbə: [Azərbaycan qəzeti](#)

“Şuşadan daha güllə səsləri gəlməyəcək”

Bu il TÜRKSÖY Şuşada bir sıra tədbirlər keçirəcək.

Bu sözləri “Report”un Ankara bürosuna açıqlamasında Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatının (TÜRKSÖY) baş katibi Sultan Rayev deyib.

Baş katib xatırladı ki, TÜRKSÖY Daimi Şurasının qərarı ilə 2023-cü ildə Şuşa şəhəri türk dünyasının mədəniyyət paytaxtı elan edilib və bununla bağlı Qarabağda silsilə tədbirlər keçiriləcək:

“Xarıbülbul” festivalı, ənənəvi sənət nümunələrini bir araya gətirən tədbirlər planlıdır. Eyni zamanda TÜRKSÖY-un “Türk dünyasının rəssamlar toplantısı”, “Türk dünyasının şairlər toplantısı”, “Türk dünyasının fotoqraflar toplantısı”, “Türk dünyasının heykəltaraşlar toplantısı” kimi digər bütün ənənəvi layihələrini də Şuşada gerçəkləşdirəcəyik”.

S.Rayev bildirib ki, 2023-cü il təkcə Şuşa üçün deyil, bütün türk dünyası üçün rəngarəng proqramlarla keçəcək:

“Şuşadan daha güllə səsləri deyil, musiqi səsləri gələcək. Şuşa çal-çağırılı günlərinə qayıdacaq, türk dünyasında müxtəlif tədbirlər təşkil etməklə Şuşanın rəngarəng təbiətinin harmoniyasını quracağıq. Sözünlə əsl mənasında Şuşa üçün də, türk dünyası üçün də möhtəşəm bir il olacaq”.

Mənbə: Oxu.az

“Şuşa bərpa edilməlidir. Bunu etsək, türk mənəviyyatını dirçəldərik”

Missiya.Az xəbər verir ki, bunu TÜRKSÖY-un yeni baş katibi Sultan Rayev Bursada jurnalistlərlə görüşü zamanı bildirib. “Şuşa Azərbaycanın mənəvi mərkəzidir. Bir çox böyük sənətkar, ədəbiyyat və incəsənət xadiminin yurdu olan bu şəhər Azərbaycan xalqının mədəniyyət və mənəviyyət ocağıdır. Yeni vəzifəmdə bu şəhərə xüsusi diqqət yetirəcəyəm. Çünki Şuşa hər bir türkün qəlbindədir”, – baş katib qeyd edib.

TÜRKSÖY-un yeni baş katibi Şuşaya hərtərəfli dəstək vermək, 2023-cü ildəki bütün tədbirləri məhz bu şəhərdə keçirmək niyyətində olduqlarını da diqqətə çatdırıb: “Bəşəriyyətin diqqətini Şuşaya yönəltmək istəyirik. Çünki Şuşa türk mənəviyyatı ilə bağlıdır. Bu şəhər türk dünyasının birləşməsi üçün körpüyə çevriləcək”.

TÜRKSÖY Daimi Şurasının bu gün Bursa şəhərində keçirilən növbədənənar iclasında Şuşa şəhəri 2023-cü ildə Türk Dünyasının Mədəniyyət Paytaxtı elan olunub.

Mənbə: [Missiya.az](https://www.missiya.az)

“Azərbaycanın TÜRKSÖY-a davamlı dəstəyi əhəmiyyətlidir”

Türk Mədəniyyəti Təşkilatının (TÜRKSÖY) baş katibi Sultan Rayev Azərbaycanın TÜRKSÖY-un fəaliyyətinə verdiyi davamlı dəstəyin əhəmiyyətini vurğulayıb.

Mədəniyyət Nazirliyindən Naxcivanxeberleri.com-a verilən məlumata görə, Sultan Rayev bu barədə Özbəkistanın paytaxtı Daşkənddə Azərbaycanın mədəniyyət naziri Adil Kərimli ilə ikitərəfli görüşdə bildirib.

TÜRKSÖY-un 30 illik yubileyi münasibətilə baş katibə təbriklərini çatdıran nazir türk xalqlarının ədəbi-mədəni zənginliklərinin təbliğində təşkilatın fəaliyyətini yüksək qiymətləndirib.

Ölkəmizlə TÜRKSÖY arasında əlaqələrin yüksək səviyyəsindən məmnunluğunu bildiren Adil Kərimli Azərbaycanın qədim Şuşa şəhərinin 2023-cü il üçün “Türk dünyasının mədəniyyət paytaxtı” elan olunmasına və Şuşada “paytaxt ili”nin açılış mərasimində şəxsən iştirakına görə Sultan Rayevə təşəkkürünü ifadə edib.

Baş katib Azərbaycanın TÜRKSÖY-un fəaliyyətinə verdiyi davamlı dəstəyin əhəmiyyətini vurğulayıb, “Şuşa – Türk dünyasının mədəniyyət paytaxtı” ilinin Azərbaycanın bu qədim şəhərinin tarixi-mədəni mirasının daha geniş miqyasda təbliği baxımdan böyük fürsət olduğunu bildirib.

Görüşdə “Şuşa – Türk dünyasının mədəniyyət paytaxtı” ili çərçivəsində nəzərdə tutulan tədbirlər və layihələr barədə fikir mübadiləsi aparılıb.

Qeyd edək ki, Daşkənddə Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı – TÜRKSÖY-un 30 illiyinə həsr olunmuş tədbirlərdə iştirak edir.

Mənbə: [Naxçıvan Xəbərləri](#)

Bakıda Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondunda görkəmli Qırğız yazıçısı, TÜRKSÖY-un Baş katibi Sultan Rayevin “Daşqın” kitabının təqdimatı keçirilib

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirdə çıxış edən Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondunun prezidenti Aktotı Raimkulova qurumun fəaliyyəti barədə ətraflı məlumat verib. O bildirib ki, Fond ümumtürk irsinin, xüsusilə maddi və qeyri-maddi mədəni irs nümunələrinin qorunması istiqamətində fəaliyyət göstərir. “Bu, Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu tərəfindən hazırlanmış 17-ci kitabın təqdimatıdır. Kitabı Rəbiqə Nazımqızı tərcümə edib. Təşkilatın prioritet istiqamətlərindən biri də türk xalqlarının görkəmli şəxsiyyətlərinin zəngin irsinin gələcək nəsillərə ötürülməsidir. Fond bu yöndə “Türk dünyasının görkəmli şəxsiyyətləri”, “Türk dünyasının ədəbi inciləri”, “Türk dünyasının elmi inciləri” adlı 3 kitab seriyası təsis edib. Parisdə dekabrın 13-də Mahmud Kaşğarının “Divanü lüğat-it-türk” əsərinin 950 illiyi UNESCO səviyyəsində qeyd olunacaq. Konfransda Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkiyə, Özbəkistan, Türkmənistan, Macarıstan və digər ölkələrdən alimlər, tədqiqatçılar, dövlət və beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri bir araya gələcəklər”, – deyər A.Raimkulova əlavə edib.

Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət naziri Adil Kərimli çıxışında qeyd edib ki, Azərbaycan xalqı Türk dünyasının böyük oğlu Çingiz Aytmatovun yaradıcılığına dərin hörmətlə yanaşır. “Bu il Bakıda artıq ikinci dəfə Qırğızıstanın görkəmli ədəbiyyat nümayəndəsi TÜRKSÖY-un Baş katibi Sultan Rayevin kitabının təqdimatına toplaşmışıq. Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi və Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu birgə bir sıra layihələr reallaşdırır. Bu bizim birgə həyata keçirdiyimiz növbəti layihədir. Əminəm ki, gələcəkdə belə layihələrin sayı daha çox olacaq”, – deyər nazir vurğulayıb.

Tədbirdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, Qırğıstanın Azərbaycandakı səfiri Maksat Mamıtkanov, Xalq yazıçısı Çingiz Abdullayev, Azərbaycan Atatürk Mərkəzinin direktoru akademik Nizami Cəfərov çıxışlarında Sultan Rayevin “Daşqın” əsəri barədə fikirlərini bölüşüblər.

Bildirilib ki, Azərbaycanda Türk dünyasının yazıçılarının əsərlərinə daim maraq olub. Bu günlərdə Bakıda türk xalqları ədəbiyyatının yeni məzmun və ideyalarla zənginləşməsində böyük xidmətləri olan, ümumtürk dünyasının parlaq simalarından biri Çingiz Aytmatova həsr olunmuş böyük görüş keçiriləcək.

Diqqətə çatdırılıb ki, Sultan Rayevin “Daşqın” əsərində “Nuhun tufanı yeni dövrdə baş versə nələr olar” axtarışında fikirlər irəli sürülüb. Kitabda əslində Nuhun tufanın müasir zamanda baş verdiyini göstərilir. Belə ki, hazırda insanlar suya deyil, internetə qərq olub boğulurlar. Kitabda, həmçinin süni intellektin gətirdiyi problemlər araşdırılır.

Milli Məclisin deputatı Cavanşir Feyziyev çıxışında deyib ki, Manas kimi min yaşlı zəngin ədəbi-bədii irs üzərində boy atmış müasir qırğız ədəbiyyatı XX əsr dünya ədəbiyyatına Çingiz Aytmatov kimi nəhəng düha sahibini bəxş etdi. “Düşünmək olardı ki, qırğız ədəbiyyatı artıq öz sözünü deyib. Ən azı Ç.Aytmatovdan sonra müasir qırğız ədəbiyyatında yeni söz demək çox böyük cəsarət tələb edəcəyindən yeni möcüzə gözləmək ağıllara gəlməzdi. Amma möcüzə baş verdi, Sultan Rayev özündə bu cəsarəti tapdı və kifayət qədər uğurlu bir şəkildə öz ədəbi dəst-xətini Türk dünyası ədəbiyyatının rəqabət meydanına çıxara bildi. Sultan Rayev nə Manas yazdı, nə də Aytmatov üslubunu təkrar etdi. O yazdığı romanlarla hörmətli

akademik İsa Həbibbəylinin “magik realizm” adlandırdığı ən müasir ədəbi trendinin altında öz imzasını atdı. Bu imza olduqca möhtəşəmdir və bütün Türk dünyasına Sultan Rayevlə fəxr etmək imkanı qazandırır”, – deyə Cavanşir Feyziyev əlavə edib.

“Daşqın” əsərinin müəllifi Sultan Rayev çıxışında kitabın ərsəyə gəlməsində dəstəyi və əməyi keçən hər kəsə təşəkkür bildirib.

Daha sonra Bakı Bələdiyyə Teatrının aktyoru, Əməkdar artist Hüsniyyə Mürvətova “Daşqın” romanından bir parçanı oxuyub.

Tədbirdə Azərbaycanın dövlət və hökumət rəsmiləri, deputatlar, Qırğızıstan səfirliyinin, eləcə də ölkəmizdə akkredite olunmuş diplomatik korpusun təmsilçiləri, elm, mədəniyyət xadimləri və ictimaiyyət nümayəndələri iştirak ediblər.

Mənbə: [AzərTAc](#)

Azərbaycan xalqının mədəni həyatında baş verən ən əhəmiyyətli hadisələrdən biri

“Birinci Türkoloji Qurultay 20-ci əsrin başlanğıcında türk xalqlarının, xüsusən Azərbaycan xalqının mədəni həyatında baş verən ən əhəmiyyətli hadisələrdən biri olaraq tarixə düşüb”.

Bunu Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş layihənin yeni buraxılışında TÜRKSÖY-un Baş katibi, Qırğızistanın xalq yazıçısı Sultan Rayev deyib.

O bildirib ki, qurultaya Sovet ittifaqı sərhədləri içində, eyni zamanda xaricdə yaşayan elm adamları, dilçi-alim, tarixçi, şair və yazıçılar, digər önəmli mütəfəkkirlərdən ibarət heyət, bütövlükdə 131 təmsilçi qatılıb:

“Bu böyük qurultay türk xalqlarının mədəni inteqrasiyasını vacib bir mərhələyə keçirib. Geniş, əhatəli coğrafiyada yaşayan əksər türk xalqlarını maraqlandıran bir sıra vacib mövzunun bəirlənməsi, müzakirəsi, hazırlanması, sonradan gerçəkləşdirilməsi baxımından bu qurultay fəvqəladə əhəmiyyətə malikdir”.

Mənbə: [Baku.Tv](#)

TÜRKSÖY-un Baş katibi Sultan Raevdän

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab ilham Əliyevə

Hörmətli cənab Prezident.

“Azərbaycan Hava Yolları”na məxsus sərnişin təyyarəsinin Qazaxıstanın Aktau şəhəri yaxınlığında qəzaya uğraması nəticəsində insan tələfatından kədərləndiyimi bildirir, Sizə və xalqınıza dərin hüznə başsağlığı verir, ağrınızı bölüşürəm.

Bütün Türk dünyasında dərin kədərə səbəb olan qəzada həyatını itirənlərə TÜRKSÖY-un Baş Katibliyi adından və şəxsən öz adımdan Allahdan rəhmət, yaralananların tezliklə sağalmalarını diləyirəm.

Hörmətlə,

Sultan Raev

TÜRKSÖY-un Baş katibi

Mənbə: Prezidenti.az

KİTAB TƏQDİMATLARI

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin “Natəvan” klubunda “Dəlixana”nın təqdimatı keçirilib

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin (AYB) “Natəvan” klubunda Qırğızıstan Xalq yazıçısı Sultan Rayevin “XAN Nəşriyyatı”nda çap olunmuş “Dəlixana” romanının təqdimatı keçirilib.

AYB-nin Ədəbiyyat Fondu və “Hədəf” Şirkətlər Qrupunun birgə layihəsi olan “Türk xalqları ədəbiyyatı” seriyasının bu ilk kitabı həm də müəllifin Azərbaycan dilində oxuculara təqdim edilən ilk əsəridir. Azərbaycan ədəbi cameəsinin tanınmış simalarının toplaşdığı mərasimi AYB sədri, Xalq yazıçısı Anar açaraq, görkəmli qırğız ədibi və eyni zamanda, TÜRKSÖY təşkilatının Baş katibi olan Sultan Rayevin kitabının doğma dilimizdə çapını yüksək dəyərləndirdi.

Görüşün aparıcısı, Ədəbiyyat Fondunun baş direktoru, Ümumdünya Yazıçılar Təşkilatının Türk dövlətləri və türkdilli xalqlar bölməsinin katibi Varis Yolçiyev qeyd etdi ki, indiyədək bir neçə dildə çıxmış və hazırda ingiliscəyə də çevrilməkdə olan “Dəlixana” romanı bəşər övladının ruhunun da, əzabının da əbədi olması barədə gözəl bir əsərdir. O, belə bir inamını ifadə etdi ki, Aysel Oğuzun tərcüməsində hasilə gəlmiş bu roman da geniş oxucu kütləsinin marağına səbəb olacaq.

Layihə rəhbərlərindən Azərbaycan Nəşriyyatlar Assosiasiyasının həmtəsisçisi və direktoru Şəmil Sadıq, akademik Nizami Cəfərov, tanınmış kinorejissor, Xalq artisti Vaqif Mustafayev, AYB-nin katibi, yazıçı Elçin Hüseynbəyli, TÜRKSÖY-da Azərbaycanın nümayəndəsi Elçin Qafarlı, Mədəniyyət və incəsənət Universitetinin rektoru, professor Ceyran Mahmudova, kitabın həmredaktorları Yunis Oğuz və Cavid Qədir, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Şərəf Cəlilli, Milli

Məclisin Mədəniyyət komitəsinin eksperti, şair Əkbər Qoşalı, sosioloq Əhməd Qəşəmoğlu çıxışlarında Azərbaycan–qırğız ədəbi əlaqələrinin dünəni və bugünündən bəhs etdilər.

Mərasimdə Sultan Rayev TÜRKSÖY-a rəhbər seçiləndən sonra beynəlxalq türk mədəniyyəti təşkilatının fəaliyyətində böyük canlanma yarandığı vurğulandı. Təqdim olunan əsərin ideya-estetik yönlərinə işıq salındı.

“Dəlixana” romanının bədii məziyyətləri ilə bağlı qeyd edildi ki, əsərdə yüz illərcə əvvəl ölmüş tarixi şəxsiyyətlərin ruhunu daşıyan 7 nəfərin başına gələnlər təsvir olunur. Onlar bəşər övladının həyatda yol verdiyi günahların cəzasını çəkirlər. Əsərin qəhrəmanları bədəldən qaçmaq üçün çöllərə düşürlər. Müqəddəs torpağın axtarışına çıxır, Musa peyğəmbərin ardıcılıqları kimi səhrada dolaşmağa başlayırlar. Amma bədən dünyanı tərk etsə də, ruh cəzasını başqa bədənlərdə çəkməyə davam edir. Beləcə, roman tarixin izsiz ötüşmədiyi, bu gün baş verənlərin keçmişlərin nəticəsi, gələcəyin əvvəli olduğu qanunauyğunluğunu ehtiva edir.

Mərasimin sonunda Sultan Rayev əhatəli təqdimata görə minnətdarlığını bildirdi, qardaş xalqlar ədəbiyyatlarının tanınması yönündə TÜRKSÖY tərəfindən atılan addımları diqqətə çatdırdı. O, “Dəlixana” romanını yaxşı bildiyi Azərbaycan dilində mütləq oxuyacağını söylədi.

Mənbə: Dak.az

Azərbaycan türkcəsinə tərcümə edilmiş “Daşqın” kitabının təqdimatı keçirilib

Türk Mədəniyyəti və irsi Fondunun dəstəyi ilə TÜRKSOY-un Baş katibi, görkəmli qırğız xalq yazıçısı Sultan Raevin Azərbaycan türkcəsinə tərcümə edilmiş “Daşqın” kitabının təqdimatı keçirilib.

Modern.az xəbər verir ki, tədbirdə çıxış edən Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və irsi Fondunun prezidenti Aktotı Raimkulova qurumun fəaliyyəti barədə ətraflı məlumat verərək bildirib ki, Fond ümumtürk irsinin, xüsusilə maddi və qeyri-maddi mədəni irs nümunələrinin qorunması istiqamətində fəaliyyət göstərir.

Rəbiqə Nazımqızının tərcümə etdiyi bu kitab Türk Mədəniyyəti və irsi Fondu tərəfindən hazırlanmış 17-ci nəşrdir.

Tədbirdə Azərbaycanın dövlət və hökumət rəsmiləri, deputatlar, Qırğızıstan səfirliyinin, eləcə də Azərbaycanda akkreditə olunmuş diplomatik korpusun təmsilçiləri, elm, mədəniyyət xadimləri, ictimaiyyət nümayəndələri iştirak ediblər.

Mənbə: Modern.az

TÜRKSOY-un Baş katibinin kitabının təqdimatı keçirilib

Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və irsi Fondunda görkəmli qırğız yazıçısı, TÜRKSOY-un Baş katibi Sultan Rayevin “Daşqın” kitabının təqdimatı keçirilib.

Mədəniyyət Nazirliyindən “iki sahil”ə verilən məlumata görə, tədbirdə çıxış edən Fondun prezidenti Aktotı Raimkulova qurumun fəaliyyəti barədə ətraflı məlumat verib.

O bildirib ki, Fond ümumtürk irsinin, xüsusilə maddi və qeyri-maddi mədəni irs nümunələrinin qorunması istiqamətində fəaliyyət göstərir.

“Bu, Türk Mədəniyyəti və irsi Fondu tərəfindən hazırlanmış 17-ci kitabın təqdimatıdır. Kitabı Rəbiqə Nazımqızı tərcümə edib. Təşkilatın prioritet istiqamətlərindən biri də türk xalqlarının görkəmli şəxsiyyətlərinin zəngin irsinin gələcək nəsillərə ötürülməsidir. Fond bu yöndə “Türk dünyasının görkəmli şəxsiyyətləri”, “Türk dünyasının ədəbi inciləri”, “Türk dünyasının elmi inciləri” adlı 3 kitab seriyası təsis edib. Parisdə dekabrın 13-də Mahmud Kaşğarının “Divanü lüğat-it-türk” əsərinin 950 illiyi UNESCO səviyyəsində qeyd olunacaq. Konfransda Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkiyə, Özbəkistan, Türkmənistan, Macarıstan və digər ölkələrdən alimlər, tədqiqatçılar, dövlət və beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri bir araya gələcəklər”, – deyə A.Raimkulova əlavə edib.

Mədəniyyət naziri Adil Kərimli çıxışında qeyd edib ki, Azərbaycan xalqı Türk dünyasının böyük oğlu Çingiz Aytmətovun yaradıcılığına dərin hörmətlə yanaşır.

“Bu il Bakıda artıq ikinci dəfə Qırğızıstanın görkəmli ədəbiyyat nümayəndəsi TÜRKSÖY-un Baş katibi Sultan Rayevin kitabının təqdimatına toplaşmışıq. Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi və Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu birgə bir sıra layihələr reallaşdırır. Bu bizim birgə həyata keçirdiyimiz növbəti layihədir. Əminəm ki, gələcəkdə belə layihələrin sayı daha çox olacaq”, – deyər nazir vurğulayıb.

Tədbirdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, Qırğızıstanın Azərbaycandakı səfiri Maksat Mamıtkanov, Xalq yazıçısı Çingiz Abdullayev, Azərbaycan Atatürk Mərkəzinin direktoru akademik Nizami Cəfərov çıxışlarında Sultan Rayevin “Daşqın” əsəri barədə fikirlərini bölüşüblər.

“Daşqın” əsərinin müəllifi Sultan Rayev çıxışında kitabın ərsəyə gəlməsində dəstəyi və əməyi keçən hər kəsə təşəkkür bildirib.

Daha sonra Bakı Bələdiyyə Teatrının aktyoru, Əməkdar artist Hüsniyyə Mürvətova “Daşqın” romanından bir parçanı oxuyub. Tədbirdə Azərbaycanın dövlət və hökumət rəsmiləri, deputatlar, Qırğızıstan səfirliyinin, eləcə də ölkəmizdə akkredite olunmuş diplomatik korpusun təmsilçiləri, elm, mədəniyyət xadimləri və ictimaiyyət nümayəndələri iştirak ediblər.

Mənbə: ikisahil.az

ƏSƏRLƏRİ HAQQINDA

Dünya nizamına və bəşərin xilasına yeni bədii-fəlsəfi baxış

(Sultan Rayevin "Dəlixana" romanı haqqında qeydlər)

Çağdaş qırğız ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Sultan Rayevin "Dəlixana" romanı problemləri qlobal səviyyədə dəyərləndirmək, yaşamaq fəlsəfəsinin mahiyyətini dərk etmək, dünya nizamının pozulma faktorlarını üzə çıxarmaq, bütün məqamlarda insanın aliliyini göstərə bilmək imkanlarına görə fərqlənən nəsr nümunəsidir. Romanın mifizm və realizm qatı bir tərəfdən mövzu və məzmun rəngarəngliyini, fərqli hadisələrə keçidin mobilliyini təmin edirsə, digər tərəfdən standartlardan çıxaraq ideyanın estetikasını özünəməxsus şəkildə çatdırmağa imkan verir. Romandakı bədii sistem mifik-real düşüncə üzərində qurulsa da, mahiyyət tarixi-real ifadə tərzində mənalandırılır. Ona görə də bəzi istisnaları nəzərə almasaq, romanda insan və cəmiyyət kontekstindən kənaraçıxmalar müşahidə olunmur.

"Dəlixana" romanının ənənəvi ədəbiyyat qəliblərindən uzaq olması əsərdəki mətnlərin dərkini xeyli çətinləşdirir. Lakin standart ədəbiyyat qəliblərindən uzaqlaşma oxucu marağını azaltmır, onu yazıçının yazdıqlarına inandırmağa mane olmur.

Romanda ideyanın təqdimatı dəlixana pasiyentləri olan imperator, Çingiz xan, Böyük isgəndər, Kleopatra, Afinalı Tais, Lir və Kozucağın dəlixanadan qaçmaları üzərində qurulur. Dəlixanadan qaçan yeddi nəfərin əsas məqsədi müqəddəs torpaqlara gedib tövbə etmək, Allahdan əfv diləmək və günahlarını bağışlatmaq idi. Qılıncı ilə dünyanı fəth edən imperator, Asiyayı diz çökdürən Çingiz xan, Böyük isgəndər, keçmiş aktyor Lir, Afinalı Tais, cazibə simvolu Kleopatra və Kozucağ ləqəbli bu şəxslər tam əmin idilər ki, Müqəddəs torpaqlara çatan kimi bütün günahlardan qurtulacaq və həyatdan zövq alaraq yaşayacaqlar.

Bu adlar onlara dəlixananın baş həkimi tərəfindən verilmişdi. Onlar uzun müddət bu adlarla çağırıldıqlarına görə əsl adlarını belə unutmuşdular. Bu adlar düşüncələrimizdə uzaq minillərdə yaşayan insanların obrazlarını yaratsa da, əslində, onların timsalında insanlıq tarixinin (həm də ruhunun) davamlı olaraq keçdiyi yol, cəmiyyətin bugünkü reallıqları və hadisələri assosiativlik qazanır. Yazıçının tanınmış rus alimi, kosmik tədqiqatların görkəmli nümayəndəsi Konstantin Sialkovskidən gətirdiyi sitat bu baxımdan xarakterikdir: “insan öləndən sonra vücudunun atomları parçalanaraq bütün kainata səpələnir. Sonra da başqa varlığa yerləşib ikinci həyatına başlayır...”

Müəllifin ruhun ikinci həyat yaşama fəlsəfəsində “xoşbəxtlik və bədbəxtlik” daşıyıcılıq konsepti təsadüfi səciyyə daşımır. Sialkovski ilə yanaşı, Tolstoyun, Pifaqorun və digərlərinin xatırlanması məqsədli olaraq dünya nizamının pozulmasının qarşısının alınmasına və fəlakətlərdən xilas olmağa xidmət göstərir, həm də uzaq keçmişdən bu günə keçidi təmin edir.

Sultan Rayev, yaradıcılıq üslubuna sadıq qalaraq, “Daşqın” romanında olduğu kimi, “Dəlixana” əsərində də hadisələri reallıqla mifikliyin paralelliyində əks etdirməyə üstünlük verir. Bu səbəbdən öz məqsədləri naminə Müqəddəs torpaqlara üz tutan obrazların real həyat tarixçəsi (həm də mübarizəsi) bir neçə minillərdən keçən insanlığın bütöv bir epoxasının tərkibi (həm də təkrarı) kimi təqdim edilir və ideya bu kontekstdə müəyyənləşir.

Bəşəriyyəti fəlakətlərdən, pisliklərdən qurtarmaq, qiyamət günündən uzaqlaşdırmaq, insanlığı “dəlixanalardan” xilas etmək romanın əsas qayəsini təşkil edir.

Üzərində “Müqəddəs” yazılmış bir kitabın romanda yer alması bəşəriyyətin xilas yollarının axtarılması işində önəmli rol oynayır. Lakin bu kitab həm də dünyanın müasir reallıqlarını ifadə etmək baxımından fərqlənir: “Dünyanı tamahkarlıq idarə edir. İnsanlar çox acgözdürlər... Amma tamahkarlığın onları ölmə sürüklədiyini anlamırlar”. Bu kimi fikirlər bilavasitə həyat fəlsəfəsi barədə düşüncələrdir, insanlıq və cəmiyyət dəyərlərinin pozulmasına qarşı yazıçı etirazıdır.

Romanda hadisələr Dəlixana, Ölüm vadisi və Müqəddəs torpaq adlı məkanda cərəyan edir. Əsərin yeddi nəfərdən ibarət aparıcı obrazlarının yeganə məqsədi dəlixanadan qaçmaqdır. Saf bir ruhu daşımaq və onunla ölmək istəyi onları dəlixanadan qaçmağı sövq edir. Müqəddəs torpağa qovuşmaq arzusu onların ruhlarına hakim olan ən ali hissdır. Yeddi nəfərlik dəstənin başçısı İmperator ləqəbli bir şəxsdir. Bir vaxtlar o, həqiqətən, imperator olmuş bir şəxsin ruhunu daşıyır. Lakin o, həyatının dəlixanaya qədərki dövrünü tam xatırlamasa da, dumanlı şəkildə bəzi detalları yadına sala bilir. Xatırlayır ki, tacqoyma mərasimində xalqına dünyanın tən ortasında yerləşən Müqəddəs torpaqlara aparacağına və günahkarları əfv edəcəyinə söz verib. Lakin zaman keçdikcə o, özünü Tanrıya bərabər tutur. Ona elə gəlir ki, peyğəmbər qüdrəti əldə edib. Az vaxtdan sonra o, həm Tanrı sözlərini unudur, həm də xalqa verdiyi əhdi. Maraqlı odur ki, imperator bu vəziyyətdə günahları özündən uzaqlaşdıraraq cəmiyyəti ittiham etməkdən çəkinmir. Bütün bunlara baxmayaraq, imperatorun ruhunda xoşbəxt gələcəyə olan inam itmir.

Dəlixanada bütün kitablar yandırılarkən Müqəddəs kitab da yanır. Yalnız onun cildi və “Tanrının gələcəyi gün” sözləri yazılmır bir səhifəsi salamat qalır. Bir səhifəlik vərəq imperatorla yanaşı, digər 6 nəfərin həm yaşamaq ümidlərini,

həm də ruhların azad olduğu Müqəddəs torpaqlara çatmaq inamlarını xeyli artırır. Müqəddəs torpaqlara çatmaq ümidi ilə yol gedən 7 nəfərin məqsədləri eyni olsa da, dünyagörüş, xarakter, hadisələrə münasibət baxımından fərqlidirlər.

Romanda müəllif “bu dünyaya insan kimi gəlib heyvan kimi yaşayanlar”ın həyat faciəsini və ruhi-mənəvi əzablarını göstərə bilir. Nəticə ondan ibarətdir ki, hər kəs yaşadığı ömrü insan kimi yaşamal, dünyanın və insanlığın nizamını pozmamalıdır. Əsərdə yeri gəldikcə dünya irfani və fəlsəfi fikrinin dahilərindən olan Ruminin, Hötenin və başqalarının xatırlanması da bu məqsədə xidmət göstərir.

Yazıçı romanda məşhur şəxsiyyət adlarından məqsədli şəkildə istifadə edərək onların missiyaları daxilində müasir dünyamızın həlli vacib problemlərini gündəmə gətirir. Bu mənada qloballaşan dünyanın mənəvi problemlərinin, həyat nədir sualı ətrafında düşüncələrin Çingiz xan obrazı daxilində çatdırılması diqqəti daha çox cəlb edir. Sultan Rayev Çingiz xanın Şamanla qarşılaşdığı səhnədə insanlığın üzləşdiyi mənəvi-psixoloji gərginlikləri diqqətə çatdırır. Qloballaşan dünyada, süni intellekt mövcudluğunda romandakı ölüm, həyat, sədaqət və sair anlayışlar ətrafında düşüncələr heç də vaxtı keçmiş baxışlar sistemi kimi oxucu üçün əhəmiyyətsizləşmir, əksinə, “gözü ölümdən, qılıncı qandan doymayan” dünyanın fəlakətlərdən qurtuluşu yolunda vacib atributlardan birinə çevrilir. Bu əsərdə insan həm fəlsəfi, həm də real ampulada yer alır. Romandakı obrazların heç biri birtərəfli və yaxud məhdud görünmür. Həmin obrazlar əsərdə müsbəti və mənfi ilə hərtərəfli yer alır. Bu hal istər xarakterlərin, istərsə də baş vermiş hadisələrin geniş şəkildə təqdimini təmin edir. Ona görə də romanda digər obrazlarla yanaşı, Kleopatra, Kozucağ, Böyük İsgəndər surətlərinə münasibətdə də yazıçı müdaxiləsinin genişliyi açıq-

aydın hiss olunur. Romanda yer alan tarixi hadisələr və XXI əsrin Böyük İsgəndər obrazı yeni tarixin eybəcərliklərinin, içində İsgəndər ruhu gəzdiren insanların simvolu və tarixin ironiyası kimi olduqca təsirli görünür.

Sultan Rayev tarixin ironiyasının hədəfində özünü Tanrıya bərabər tutan və bütün insanlara şəxsi maraqları səviyyəsindən baxan, insanlara biçarə həyat yaşadan, uşaqları yetim, anaları gözü yaşlı qoyan, insanları yurd-yuvalarından didərgin salan qanıçən tamahkarları saxlayır. Müəllif haqlı olaraq demək istəyir ki, bu cür düşüncə və yanaşmaların kökü kəsilməyincə dünya nizamı yaranmayacaq, insanlıq daim məşəqqətlərlə üzləşəcək. Min illərin eybəcərlikləri bugünkü insanın ruhuna hakimdirsə dünya çətinliklərlə həmişə üz-üzə qalacaqdır.

Əsərdə dəlixanadan qaçan 7 nəfərin Müqəddəs torpaq axtarışları da şərti anlamdadır. Müqəddəs torpaqlara çatıb orada xoşbəxt yaşamaq naminə min bir əziyyətdən keçən bu insanlar özləri də bu məkanın harada olduğunu bilmir. Onun özəlliyinin nədən ibarət olduğu barədə heç bir məlumatları yoxdur.

Sultan Rayev insanların Müqəddəs torpaqlar axtarışlarını müqəddəsliyin və həqiqətin simvolikası kimi qəlibləşdirir. Əsərin sonunda yeddi nəfərlik dəstə üzvündən sağ qalmış iki nəfərin – Kozucağ və Kleopatranın susuz, ilan mələyən səhrada rastlaşdıqları müdrik qocadan eşitdikləri sözləri təəccüblə qarşilasalar da, həqiqət olduğunu anlayırlar: “Axtardığınız yer ayaqlarınızın altındadır. Bəşər övladının addım atdığı hər yer müqəddəs torpaqdır”.

Müəllifə görə, ruhun paklığı Tanrının sevgisindən yaradılmış insan imanıdır. Bəşər övladına ruh Tanrı tərəfindən verilir. Kim

onun müqəddəsliyini qoruyub saxlayırsa, o, üzərində gəzdiyi torpağın müqəddəsliyini anlaya bilər.

Göründüyü kimi, əsərin sonunda yazıçı hikməti cəmiyyət və insanlığın təməl prinsipləri daxilində dəyər qazanır, bu səviyyədə təsdiqini tapır. Bu hikmət qloballaşan dünyada təkə insanın özünüdərk deyil, eyni zamanda müasir mərhələdə dünya nizamına yeni bir fəlsəfi baxış və bəşəriyyətin xilasına çağırışdır.

Müəllif: Elman QULİYEV

Filologiya elmləri doktoru, professor, ADPU Türköloji mərkəzin Türk ədəbiyyatı bölməsinin müdiri, TÜRKSÖY kafedrasının üzvü

Mənbə: 525.az

Dünyanın yeni fəlakətinə qarşı həyəcan signalı*(Sultan Rayevin “Daşqın” romanı haqqında)**Həyatın sirrini bilsəydi ürək,**Bilərdi ölümün sirrini demək.**Bu gün sağlığında bir şey bilməyən,**Ölüb getdi, sabah nə dərk edəcək.***Ömər Xəyyam**

Birbaşa mətləbə keçirəm. Məqsədim Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatının (TÜRSKOY) Baş katibi, türk dünyasının ədəbi yaradıcı korifeylərindən Sultan Rayevin bədii yaradıcılığı barədə fikir və düşüncələrimi sayğıdəyər oxucularla bölüşməkdir. Əvvəlcə yazıcının yüksək insani keyfiyyətləri barədə bir neçə kəlmə: o, müdrik, səmimi, həssas və sədaqətlidir! Zənnimcə təkcə bu dörd yüksək keyfiyyətin üstünə onun zirvələri fəth edən yaradıcılıq istedadını da əlavə etməklə deyə bilərik ki, Sultan Rayev müasir dövrümüzdə bütün keyfiyyət göstəriciləri ilə türk dünyasının böyük mədəniyyət xadimləri sırasında öncüllərdəndir. Qeyd edək ki, Qırğızistanın Xalq yazıçısı Sultan Rayev dünya ədəbiyyatının inkişafına verdiyi töhfəyə görə Dünya Yazıçılar Təşkilatının (WOW) qızıl medalı ilə təltif olunub. Dünya Yazıçılar Təşkilatı (World Organization of Writers, WOW) ədəbi əməkdaşlığın inkişafı və mənəvi-dəyərlər sisteminin təbliği məqsədilə yaradılmış beynəlxalq təşkilatdır. Təşkilat 2 fevral 2023-cü ildə Misirdə keçirilən VI Avrasiya Ədəbiyyat Festivalı – “LiffT” çərçivəsində təsis olunub. WOW-un qərargahı Moskvada yerləşir. Təşkilatın prezidenti şairə Marqarita Alıdır. Türkiyə Yazarlar Birliyi (TYB) tərəfindən böyük yazıçıya verilən Türk Dünyası Ədəbiyyat Mükafatı Sultan Rayevin son illər layiq görüldüyü ali mükafatlardandır.

Qırğız Respublikasının dövlət xadimi Sultan Akimov oğlu Rayevin şəxsiyyəti, Azərbaycan da daxil olmaqla, bütün türk dünyasına yaxşı tanışdır. Onun “Daşqın” romanı insanın mənəvi aləmini, varoluşun mahiyyətini, dünya və insan münasibətlərini təhlil

etdən metafizik əsərdir. Yazıçı bəşər tarixinin keçmişini və gələcəyini sintez edir. Lakin təəssüf ki, hələlik onun yaradıcılıq nümunələri Azərbaycanda geniş oxucu kütləsini əhatə etmir.

Əvvəlcə görkəmli yazıçının “Daşqın” romanı barədə bir neçə söz deyək: Murat Auezova ithaf olunan bu əsər “Nuhun tufanı yeni dövrdə baş versə, nələr olar?” sualına cavab axtarır. Yazıçı böyük ədəbi istedad sərgiləyərək əsərdə Nuhun tufanının, əslində müasir zamanda baş verdiyini göstərməyə nail olub və bu günkü dünya fəlakətinin səbəblərini izah edib. Belə ki, hazırda insanlar suya deyil, internetə qərq olub boğulurlar. Texnologiyaların sürətli inkişafı bütövlükdə insan cəmiyyətini əsir edib. İnsan övladının Nuh dövründəki günahları müasir dövrdə yeni bir formada baş versə də, romanda hər iki dövrdəki günahların mahiyyəti eyni göstərilir.

Roman barədə düşüncələrimizi geniş şəkildə təqdim etməzdən əvvəl “Kimdir Murat Auezov?” sualı ətrafında yazıçının sənət, mədəniyyət və nəhayət türksevərliyinin mahiyyətini ortaya qoya bilirik.

Qeyd edim ki, bir il əvvəl (2024, iyun) Almatıda Muxtar Auezov adına Qazax Milli Dram Teatrında Murat Auezovlə vida mərasimi təşkil olunmuşdu.

Qazaxıstanın mədəniyyət və informasiya naziri Aida Balayeva, ölkənin parlamentariləri, görkəmli şəxsiyyətləri, ziyalıları və Auezovun qohumlarının iştirakı ilə keçirilən mərasimdə çıxış edən TÜRKSOY-un baş katibi Sultan Raev deyib: “Murat Auezov Qazax mədəniyyətinə, Qazax sivilizasiyasına və Türk Dünyasının mədəniyyətinin inkişafına mühüm töhfələr vermiş bir insandır. O, bütün həyatı boyu Türk Dünyası xalqlarının birliyinə və mədəni inteqrasiyasına, Türk Dünyasının qardaşlığı

və dostluğuna mühüm töhfələr verib.” Filologiya elmlər üzrə fəlsəfə doktoru Murat Auezov səmərəli fəaliyyətinə görə müxtəlif orden və medallarla təltif olunub, geniş ictimaiyyətin rəğbətini qazanıb, Türk Xalqları tərəfindən sevilib. Əminliklə deyə bilərəm ki, “Daşqın” Murat Auezova ithaf olunduğu kimi onun həmişəyaşar adı da bu romanın əbədiyyətə qədər sevilməsinə öz töhfəsini verəcəkdir.

Məqələmizin giriş romanın ithaf olunduğu şəxsiyyətin ucalığı barədə aydın təsəvvür yaradır ki, bu da “Daşqın” barədə ilk təəssürat deməkdir. Yazıçı Sultan Rayev Murat Auezovun adına, şəxsiyyətinə və misilsiz xidmətlərinə ehtiva olunan məhz belə bir möhtəşəm əsər yarada bilərdi ki, bunu da böyük ədəbi ustalqla edə bilib.

Romanın əvvəlindən bir parça: “Gecə səmanı bəzəyən sayısız-hesabsız ulduzlar sayrışaraq bir anın içindəcə parlayıb dərhal da sönür, nazik iynə kimi yerə düşür. Kosmik fəzada dəyirman daşı kimi hərlənən Yer kürəsi insan kəlləsini xatırladır, sanki bu kəllənin dərisini soyublar, üstündə də heç nə qalmayıb... Yer kürəsi də kəllə kimi hərlənir, fırlanır, öz beyin rişələrini açır, o, sıxılmış yumruğu, kainat boyda kiçik xalı xatırladır – Nəhəng Kosmosdakı digər sayısız-hesabsız dünyaların arasında Yer kürəsi balaca bir nöqtəyə çevrildi...” Yazıçı bu hissədə böyük ədəbi məharətlə göstərə bilir ki, texnologiyaların sürətli inkişafı insan mahiyyətini də sürətlə adiləşdirir. Bəli, əgər Yer kürəsi dərisi soyulmuş kəlləyə bənzəyir və çox-çox uzaqlardan balaca bir nöqtə kimi görünürsə, deməli onun bənzəri olan kəllə ardıq düşünən bir beyin halından çıxır və öz mahiyyətini qorumaqda, insan övladını və cəmiyyəti normal idarə etməkdə acizdir.

“Daşqın” dünya romançılıq tarixinə bir sıra yeniliklər gətirib. Bu fikrimizi əsaslandırmaq üçün əvvəlcə professor Salidə

Şərifovanın romançılıq tarixi və onun inkişafına dair fikir və düşüncələrini ehtiva edən yığcam bir məlumata müraciət edək: “Yaxın Şərqdə roman janrı Avropaya nisbətən xeyli gec meydana çıxdı. Ərəbistanda oyanış və intibah dövründə Cürcü Zeydanın İslam dininin tarixi ilə bağlı silsilə romanları yaranmışdı. Çində, Hindistanda, Türkiyədə və başqa ölkələrdə də romanın yaranması kapitalizmin, burjuaziyanın gəlişi, milli oyanışı, özünüdərk və mübarizələr dövrünə düşürdü. Bu ölkələrdə roman artıq XIX əsrdə göründü. Azərbaycanda da roman məhz XIX əsrdə yarandı. M.F. Axundzadənin “Hekayəti-Yusif şah” (“Aldanmış kəvakib”), “Kəmalüddövlə məktubları”, M.Ə. Talibovun “Kitab yüklü eşşək”, “Əhmədin kitabı”, Z. Marağalının “İbrahimbəyin səyahətnaməsi”, N.Nərimanovun “Bahadır və Sona”, S.M. Qənizadənin “Məktubati-Şeyda bəy Şirvani” məhz Azərbaycan və fars dillərində yaranan ilk romanlarımız və romantikli əsərlərimizdəndir.”

Türk dünyasının nəsr yaradıcılığında keçdiyi inkişaf yolu və buna mane olan cəhətlər birbaşa siyasi səbəblərdən qaynaqlanıb. Bütün bu siyasi qadağalara, amansız senzura tətbiqlərinə baxmayaraq nəsrimiz dünya ədəbiyyatı ilə ayaqlaşmaqdadır. Keçmiş SSRİ-nin süqutu bu prosesi daha da sürətləndirib. Görkəmli Qırğız yazıçısı Sultan Rayevin qələmə aldığı roman dini, mifik və estetik-fəlsəfi səviyyəsi ilə zirvələri fəth edir. Bəli, görkəmli tarixi şəxsiyyətlərimizdən – Yusif Has Hacib, Nizami Gəncəvi, Əlişir Nəvai, Abay Kunanbayev, Hüseyn Cavid, Toktoğul Satılğanov, Oljas Süleymenov, Murat Auezov və digərləri öz dövrlərində türk dünyasının ortaq mədəniyyətinin inkişafı üçün nələr etməyi bacarıblarsa, Sultan Rayev də öz dövründə uyğun yaradıcılıq yolunun davamlı olmasına töhfə verməyi bacarıb. Fərq ondan ibarətdir ki, Sultan Rayev müstəqil Qırğız Respublikasının vətəndaşıdır, Türk dünyasının mədəniyyət diplomatiyasını məharətlə həyata keçirən

TÜRSKOY-un Baş katibidir. Onun hazırkı yaradıcılığı türk dünyasının sürətli inteqrasiya dövrünə təsadüf edir ki, məhz bu amil yazıçıya öz istedadını və potensialını yetərincə sərf etmək imkanları verir. Sultan Rayevin təmsalında deyə bilərik ki, keçmiş sovetlər birliyinin amansız tətbiqləri, digər sahələrdə olduğu kimi, bədii ədəbiyyatımızın inkişafına da amansız zərbələr vurub. Əks halda, 70 illik zaman kəsiyində tamam başqa nailiyyətlərə sahib ola bilərdik.

“Daşqın” görkəmli yazıçının Azərbaycan oxucusu ilə öz ana dilində ilk ünsiyyətidir. Yaxşı ki, bunun davamı var və bizə doğru hərəkətdədir (məqalənin sonunda bu barədə bəhsimiz olacaq). Dünya romançılıq salnaməsinin hazırkı vəziyyəti haradadırsa, Sultan Rayev müdrik baxışlarının nəsrə tətbiqi ilə ondan daha da irəlidedir.

...Romanda oxuyuruq: “Dünya Daşqınından əvvəl – çox qədim zamanlarda Yaradan, Nuha etimad göstərərək onu böyük bir sınağa çəkdi – Nuh tək cə insan nəsli deyil, Yer üzündəki bütün məxluqları xilas etməliydi. Və indinin özündə bir nəfər də bilmir ki, bu kiçik ailə Böyük Fəlakət zamanı necə xilas olub...

Qurunun bu kiçik hissəsində cəmi dörd nəfər bir-birinə qısılarlaq sağ qala bildi. Bu, bir ailə idi – ata – Kxe, ana – Man, oğul – Etix və qız – Duna...” (səh19).

Varlığı Su, Torpaq, Od və Havadan yoğrulmuş insan övladı hər zaman bu dörd ünsürdən güc alıb. Bu mövzuya müraciət edən bütün alimlər və mütəfəkkirlər bu dörd ünsürü sıralayarkən ilk yerdə suyun adını yazıblar. Bəlkə də ona görədir ki, suyun özünün də tərkibi digər üç ünsürsüz təsəvvür edilmir. Yazıçı Sultan Rayev də bu əhəmiyyətə sadıq qalaraq böyük fəlakəti yaradan dünya daşqınında dörd insanı – Kxe, Man, Exit və

Dunanı bir-birinə sığınaraq xilas edir. Lakin o, Nuh dövründən fərli olaraq məntiqi mühakimə ilə Kxenin xilaskarlıq missiyasına Yer kürəsinin bütün canlılarını xilas etmək şansı vermir və bununla müasir insan cəmiyyətinin real yerinin hansı nöqtədə olduğunu göstərə bilir. Tutaq ki, Kxe, Man, Exit və Duna böyük daşqının fəlakətindən xilas ola bildilər, ətrafda başqa bir canlı yoxsa onsuz da qocalıq və süqut öz sözünü deyəcək və onlar məhvə məhkum olacaq.

“Daşqın” əsərinin məğzi və mahiyyəti barədə düşünərkən Çingiz Aytmatovun “Gün var əsrə bərabər” romanındaki “Manqurt” obrazının xatırlamamaq mümkünsüzdür. Kxe keçmişini, dəyərləri və insanlığı xatırlamaq üçün bütün çətinliklərə qatlaşdığı, hafizəsində canlandığı bütün dəyərləri yaşatmağa çalışdığı halda (səh.28-30 və s.), Etix isə məhz manqurtcasına hər şeyə, hətta doğma atasına belə nifrət edir. O, ümumilikdə insan cəmiyyətinin günahlarının və səhvlərinin nəticəsində formalaşmış tipik obrazdır və bütün əməlləri müasir həyatda mövcuddur. Türk xalqlarının milli dəyərlərinə görə, ananın südü övladın günahını bağışlasa da ata üzə ağ olan övladını əfv etmir. Etixin məhz atasına qarşı çıxması yazıçının pozulmuş ailə münasibətləri fonunda nəhəng fəlakətə və böyük günahlara xüsusi yanaşmasıdır.

“- Torpağı almaq olar, mal-dövləti almaq olar, lap adamın həyatını da almaq olar, ancaq adamın hafizəsinə kim qəsd edə bilər, bunu kim fikirləşib tapıb?”, ifadəsi ilə insanlığa müraciət edən Aytmatovun bu mürəkkəb sualına Rayevin romanının ümumi süjet xəttində böyük məharətlə verdiyi müdrik cavab oxucu üçün düşündürücü olduğu qədər, bütün dünya ictimaiyyəti üçün həyəcan təbilidir. . Etixin hafizəsini fərdlər deyil, qlobal məkandakı günahlar pozaraq onu manqurtlaşdırmışdır.

Ötən yüz ilin kimya əsri olmasına dair çox mühakimələr eşitmişik. Kimyəvi tərkibli məhsullar, o cümlədən plastik materialdan olan qablar, plastik cürdəklərin icadı qısa zaman kəsiyində kütləviləşdiyi kimi kütləvi problemlərə də yol açdı. Bu məhsulları əvəzəlməz hesab edənlər tapılsa da, son illər inkişaf etmiş ölkələr şüşə cürdəklərə qayıtmaq istəyir. “Dermantin koma hər il getdikcə köhnəlirdi. Yağış yağanda onların daldalanacaq yeri olmurdu, koma bütün dərmə dəşiklərdən damırdı. Dəcəl külək əsəndə isə koma az qalırdı dağılsın, buna görə də onun kənarlarına daş parçaları düzmüşdülər. Amma bir dəfə bu daşlar da kömək etmədi (səh.76)”. Rayev bu fikri ilə insan icadlarının təbiət hadisələri qarşısında nə qədər aciz olduğunu böyük ədəbi ustalıqla təsvir edə bilir. Yazıçı bunun ardınca yazır: “O, dünyanı dəyişə bilsə də, özü dəyişə bilmədi, əvvəlki kimi insan olaraq qaldı, ölüm ona insan olduğunu xatırlatdı...Arxasınca isə insanlığa əzab verən bəla qoyub getdi, zəhərli tüstünün qara quyruğu bu dünyadaca qaldı (səh. 89)”.

...”Kxe bunu indi xatırladı. Etixin əllərində tutduğu büllur kəllə onda bir sıra nizamsız fikirlər doğururdu. Bu kəllə onlara hansı uğursuzluğu gətirəcəkdi? Bu suala cavabı yox idi. Qəlbində həyəcanlı küləklər əsirdi...(səh. 120)”. Yazıçı burda “həyəcanlı külək” anlayışı ilə hazırda insan cəmiyyətini təlatümdə saxlayan stresslərə işarə vurur. Hansı ki, müasir texnologiyaları heç də bərabər olmayan insan cəmiyyətinin müəyyən bir qütbündə gözqamaşdırıcı maddi səltənət yaratsa da dünyada baş verənlər hər kəs üçün stress mənbəyidir. Çünki fəlakət və risklərdən heç kim sığortalı deyil.

Əsərdə ən yaddaqalan, emosional və təəssüfləndirici səhnələrdən biri yer üzündə sağ qalan yeganə din adamı Kixenin edam səhnəsidir: “Nə zamansa Tanrı sevgisindən yaranan,

Yaradanın əmrilə “insan” adlandırılan imansızlar və büt-pərəstlər bu dünyada gün keçirir, həyatdan zövq almağın dəyərini qətiyyənlə bilmirdilər. Onlar hər günlərinin Yaradanın adı ilə bağlı olduğunu unutmuşdular, ömürlərini ilahi sevgisi olmadan sərf edir, istədikləri hər yaramaz əməli törədirdilər. Beyinlərində bütün gözəl və rəzil sözləri, Xaliq barədə bütün anlayışları onlar indi əski kimi yerə səpib tapdalayırlar, ayaqlarının kirini ona silirdilər... Müqəddəs olana imanı onlar öz qəlblərinin hansı darısqal və qaranlıq güşələrində gizlədirlər? Sanki onların qəlblərində artıq səmimi imana yer qalmamışdı, “ədalət” və “mərhəmət” kimi anlayışlar onlar üçün artıq həyati mənasını itirmişdi, cənnət həzzini isə qumar oyunları və əxlaqsızlıq əvəzləmişdi...”(səh. 47). “Ədalət” və “mərhəmət” təəssüb anlayışı ilə bir-birilərinə bağlıdırlar. Onlardan biri yoxdursa, digəri də olmur. Ona görə də yazıçı bu anlayışların mənasının itməsinə birlikdə münasibət bildirir.

Müasir dövrdə, xüsusilə qida sənayesində istifadə olunan genetik kodların dəyişdirilməsi qlobal problemə çevrilib. Bəşəri dəyərlərə zidd olan bu amansız prosesin qarşısını almaq üçün nə cəhd var, nə qanun və də ki mexanizm. “Nəhəng Suyun ağışına atılandan sonra Kxe ona rahatlıq verməyən Etixlə baş-başa qalmışdı. Bu onun üçün çox ağır günlər idi. Duna atasını qəbul etmirdi. Etixin dediyi ilə oturub-dururdu. Kxe özünü bu adada artıq hiss etməyə başlayırdı. Onun vəziyyəti günü-gündən pisləşirdi. Bundan başqa, buynuzlu körpə sanki günlə yox, saatla böyüyürdü, boyu da, çəkisi də durmadan artırdı. Onun bədəni artıq tükklə örtülmüşdü. Başındakı buynuzlar da böyüyürdü, onları artıq uzaqdan görmək olurdu...”(səh. 138)”. Dermantin koma təbiət hadisələri qarşısında aciz olduğu kimi genetik kodu dəyişdirildiyi üçün eybəcər görkəmə düşən insan da dəyərlərə ehtiramını itirərək aciz vəziyyət alıb. “Çarmixin gövdəsi tərəfdə dayanmış – Etix cibindən bir əşya çıxardı. Bunu Kxe daim öz

boynunda gəzdirirdi. – Etix g l -g l  onu da Müqəddəs Kitabın dalınca Nəhəng Suya atdı (səh.160).” Bəli, Müqəddəs Kitaba ancaq və ancaq Etix kimi anormal görkəmli v  anormal x susiy tl r  malik  axs sayğısızlıq göstərə bilər. Müasir dünyanın g z  qarşısında ABŞ-da İsveç v  Danimarkada Qurani-Kərimin nüsxəsi yandırılıb, Dağıstanda kilsəyə v  sinaqoqa v  İstanbulda isə kilsəyə hücum edilib. Əslində m allif böyük ədəbi ustalıqla əsərin bu hissəsində son illər dünyanın ayrı-ayrı ölkələrində müqəddəs kitablara v  səmavi dinlərə qarşı edilən h rm tsizliy , sayğısızlığın dinamika aldığına işarə edir.

“Buynuzlu oğlan bir dəfə səhər erkən elə sahil d c  buynuzlarını qırmaq qərarına gəldi. Axı Su P risi qəfildən gəlib çıxsa və onu bu görkəmdə görsə, qorxardı. P rini bir kənara qoysaq, buynuzlar heç onun özünün də xoşuna gəlmirdi (səh.140).”

Yazıçı əsaslandırır ki, b  er övladı özünün yaratdığı eybəcərlikləri,  z nd  yaranan licimsiz görkəmi qəbul etmək, onunla barışmaq istəmir. Amma qlobal proses insanı kütləvi eyb c rliyə yuvarladıb. Su P risi tarixin bütün dövrlərində mavi vətənin  ah Banusu sayılıb. O həm realdır, həm də mifik. Bunlarla bərabər Su P risi gözəllik ilah sidir. insanlıq görkəmindən çıxan Etixin Su P risind n xəcalət   kməsi müasir dünyanın eybəcərlik salnaməsinin ədəbi məharətlə v r ql nm sidir.

Əsərin epiloquna olan  rhimizi sondan əvvələ saxlayaraq m hakim l rimizi davam edək. Sultan Rayev əsərə əlavə etdiyi cəmi bircə c ml lik epiloq ilə əslində insan övladını m taliy  işığında c ml y r k həyəcan t bili çalır: “Bir müddət sonra Nəhəng Su həmin kiçik adanı da  z c ngin  aldı. Bu dəfə səmada göy qurşağı g z  dəymirdi...”

Tarixin bütün dövrlərində su uğrunda amansız v  qəddar müharibələr, siyasi böhranlar ya anıb. Bir çox proqnozlara görə,

3-cü Dünya Müharibəsi də məhz su resursları uğrunda başlayacaq. BMT-nin ərzaq proqramında içməli su qıtlığı müasir dövrün global problem kimi xarakterizə olunur. Nəhəng Su anlayışı sunami, fırtına, sel, qasırğa, daşqın mənalılarında başa düşülə bilər. Bəs göy qurşağı? Gök qurşağı təbiətin heyrətamiz hadisələrindən biridir. İlk yaz yağışları ilə birlikdə görünməsi təbiətin yenidən doğulmasına və yazın gəlişinə bir işarədir. Mütəxəssislər əsaslandırır ki, göy qurşağı, leysandan sonra yaranaraq sülh və yenidən doğulmağı simvolizə edən təbiət hadisəsidir. Bu simvolizm yunan mifologiyasında, incildə və metafizik yazılarda xatırlanır. Gök qurşağının ən çox görünən rənglərinə qırmızı, sarı, mavi və bənövşəyi daxildir ki, bu da gözəl bir vizual səhnə yaradır. Gök qurşağını insanlar hər zaman xüsusi şadyanalıqla, sevinclə, böyük maraqla qarşılayıblar. Gözə aydınlıq, zəhnə dinclik gətirən bu təbiət hadisəsinin “Daşqın” romanının sonunda yoxa çıxması, gözə dəyməməsi görkəmli yazıçı Sultan Rayevin planetimizi gözləyən “sonun!” nə qədər yaxında olduğuna işarədir.

Yazıçı Sultan Rayev milli adət və ənənələri, atalar-sözlərini, dünya ədəbiyyatını, qədim rəvayətləri, kainat hadisələrini, planetimizdə baş verən təbii prosesləri mükəmməl bildiyi üçün bütün əsər boyu hadisə və dialoqlar arasında mükəmməl bağlantılar qura bilmişdir. Bütün bu amillər, yazıçının rəvan dili və ədəbi üslubları romanı oxunaqlı etməklə yanaşı, oxucu cəlbediciliyini təmin edir, ibrətlik dərslər verir.

Daşqın ad, proses, bəla və fəlakət olaraq dünyəvidir. Heç bir halda ona fərdi məsələ kimi yanaşıla bilməz. Müəllif romandakı Kxe, Man, Exit və Duna adları ilə bu dünyəviliyi daha da möhkəmləndirir. Obrazların xarakteri və onların hər birinin hadisə və proseslərə yanaşma tərzini bu dünyəviliyin qorunması cəhdlərinə durmadan güc verir. Bütün bu cəhətlər Sultan

Akimov ođlu Rayevin qələmə aldığı “Daşqın” romanının dünya ədəbiyyatı üçün böyük bir qənimət olduğunu təsdiqləyir. Əsərdəki milli çalar yazarın soy kökünün türk olmasıdır.

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi artıq digər əsərləri ilə də oxucuların görüşünə gələn görkəmli qırğız yazıçısının Azərbaycan türkcəsində nəşr olunan növbəti əsəri “Dəlixana” romanıdır. Müəllifin bu romanında yüzlərlə il əvvəl ölmüş tarixi şəxsiyyətlərin ruhunu daşıyan yeddi nəfərin başına gələn təsvir olunur. Onlar həm özlərinin, həm də ruhunu daşdıqları şəxslərin yol verdiyi günahların cəzasını çəkirlər. Əsərin qəhrəmanları özlərindən də, cəzadan da qaçmaq üçün çöllərə düşür, Müqəddəs torpaqların axtarışına çıxır, Musa peyğəmbərin ardıcılları kimi səhrada dolaşmağa başlayırlar... Bəşər övladının ruhu da, əzabı da əbədidir. Cisim ölsə də, ruh cəzasını başqa bədənlərdə çəkməyə davam edir.

Böyük məmnuniyyətlə məqaləni Akademik İsa Həbibbəylinin böyük yazıçının əsərləri barədə fikirləri ilə tamamlamaq istərdim: “Sultan Rayevin Azərbaycan dilində nəşr edilmiş “Dəlixana” və “Daşqın” romanları tam mənası ilə mükəmməl magik realist əsərlərdir. “Dəlixana” romanında şəxsiyyət və zaman problemi daha çox yunan mifologiyası ilə müasir dövrün ideyalarının üzvi sintezi vasitəsilə ifadə olunmuşdur... “Daşqın” romanında da mifologiya motiv (dünya) və müasir və zaman problemi öz əksini tapmışdır. Lakin “Dəlixana”dan fərqli olaraq “Daşqın” romanı yunan mifologiyası əsasında deyil, dünya tufanı kimi ümumdünya mifoloji motivləri işığında yazılmış orijinal bədii əsərdir.”

Müəllif: Sabir ŞAHTAXTI

Mənbə: Ədəbiyyat qəzeti

MÜNDƏRİCAT

Qısa məlumat	3
Sultan Rayev və Azərbaycan	5
Kitab təqdimatları	17
Əsərləri haqqında	23

QEYDLƏR

Sultan Rayev 1958-ci il iyulun 13-də Qırğızistan Respublikasının Oş vilayətinin Coş kəndində anadan olub. Qırğızistan Milli Universitetini jurnalistika ixtisası üzrə bitirib. 31 mart 2022-ci ildə Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatının (TÜRKSOY) baş katibi seçilib.

Zaur Ustac

Sultan Rayev və Azərbaycan

(Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə)

Üzqabığının müəllifi: *Gülü-Gülüzə Mustafayeva.*

Mustafa Müseyiboğlu adına kitabxana

Tərtibçi: Zaur Ustac
“Sultan Rayev v  Azərbaycan”

Redaktor: G nnur A gayeva
Məsləhətçi: S dab  Məmmədova
Naşir: Tuncay   hrili

Kitab “Yazarlar”ın kompüter mərkəzində yığılıb.
“**JET PRINT ÇAP MƏRKƏZİ**”NDƏ çap olunub.
(“*Jet Print*”də *operativ xidmət: +994557232221*).
Təşkilati dəstək: www.ustac.az (qeyri-kommersiya).
 zqabı ının müəllifi: G l -G l z  Mustafayeva
Kompüter tərtibatı: Tuncay   hrili
Çapa imzalanıb: 03.11.2025.
Qiyməti: **PULSUZ**.

Kitab xeyriyyə məqsədi ilə nəşr olunub, heç bir kommersiya marağı yoxdur və gəlir əldə olunması nəzərdə tutulmur.
Sayı: Məhdud sayda (kitabxanalar u c n).
E-kitab hazırlanıb elektron kitabxanalara yerləşdirilir.
Müəllif hüquqları qorunur.

 laq : Tel: (+994) 70-390-39-93
E-mail: zauruzar@mail.ru F/b: Zaur Ustac .
<<<< WWW.YAZARLAR.AZ və WWW.USTAC.AZ >>>>